

Юридичні науки

УДК 347.97/.99

Хмиз Мар'яна Василівна

доктор філософії в галузі права

Львівський університет бізнесу та права

Хмыз Марьяна Васильевна

доктор философии в области права

Львовский университет бизнеса и права

Khmyz Mariana

PhD in Law

Lviv University of Business and Law

ORCID: 0000-0003-3553-8022

**ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ СУДОВОЇ ВЛАДИ ЯК СПОСІБ
ВІДНОВЛЕННЯ ДОВІРИ СУСПІЛЬСТВА ДО СУДІВ ТА СУДДІВ
ОБЩЕСТВЕННЫЙ КОНТРОЛЬ СУДЕБНОЙ ВЛАСТИ КАК
СПОСОБ ВОССТАНОВЛЕНИЯ ДОВЕРИЯ ОБЩЕСТВА К СУДАМ И
СУДЬЯМ**

**PUBLIC CONTROL OF THE JUDICIARY AS A WAY TO RESTORE
PUBLIC CONFIDENCE IN COURTS AND JUDGES**

Анотація. На основі вивчення теорії і дослідження судової практики України у статті розкрито деякі аспекти стосовно громадського контролю судової влади як способу відновлення довіри суспільства до судів та суддів, і на основі цього сформульовані відповідні висновки.

Ключові слова: суддя, суд, судова влада, судова система, суспільна довіра до суду, громадський контроль, ефективність судової влади.

Аннотация. На основе изучения теории и исследования судебной практики Украины в статье раскрыты некоторые аспекты относительно общественного контроля судебной власти как способа восстановления доверия общества к судам и судьям, и на основе этого сформулированы соответствующие выводы.

Ключевые слова: судья, суд, судебная власть, судебная система, общественное доверие к суду, общественный контроль, эффективность судебной власти.

Summary. Based on the study of the theory and research of the judicial practice of Ukraine, the article reveals some aspects of public control of the judiciary as a way to restore public confidence in courts and judges. On the basis of this, the corresponding conclusions were formulated.

Key words: judge, court, judiciary, judicial system, public confidence in the court, public control, effectiveness of the judiciary.

Важливою засадою підвищення довіри громадян і суспільства в цілому до діяльності органів судової гілки влади, а зокрема до судів і суддів, виступають результати громадського контролю. Практика показує, що в умовах сьогодення діяльність органів судової гілки влади викликає сумнів у багатьох громадян щодо її законності, справедливості та її ефективності загалом. Таку ситуацію створюють насамперед негативні випадки, які час від часу виникають у системі здійснення правосуддя. Через низький рівень незалежності судів і суддів або через інші вагомні фактори впливу доволі часто виникають ситуації, згідно яких результати діяльності, а зокрема ухвалення суддями судових рішень, не відповідали вимогам закону, а в деяких випадках суперечили закону.

За таких обставин рівень довіри громадян і суспільства в цілому до діяльності органів судової гілки влади та до судів і суддів знижується, а

відновити його в теперішніх умовах допоможе проведення ефективного та із дотриманням вимог законності громадського контролю за діяльністю цієї гілки державної влади та суб'єктів, що здійснюють діяльність, пов'язану із правосуддям.

Враховуючи неабияку актуальність тематики, наведеної вище, в основі актуальності цього дослідження лежатиме розкриття правових засад здійснення громадського контролю судової влади як одного із основних способів відновлення довіри суспільства до судів і суддів.

Так, проблематика дослідження правових засад здійснення громадського контролю лежить в основі досліджень багатьох науковців, зокрема ґрунтовні дослідження у цьому напрямку проводять П. Каблак [1], І. Кравченко [2], В. Кравчук [3], В. Нестерович [4], В. Олійник [5], О. Хотинська-Нор [6] та інші.

Науковець І. Кравченко [2] у своєму дослідженні розкриває особливості громадського контролю за діяльністю адміністративних судів та зауважує, що під громадським контролем у такому контексті необхідно розуміти діяльність громадськості із оцінювання рівня виконання судами на чолі із суддями покладених на них повноважень, рівня ефективності функціонування судової гілки влади в цілому. З огляду на це, головною метою громадського контролю І. Кравченко визначає забезпечення захисту прав людини, тобто забезпечення її всебічного розвитку, добробуту, права і свободи, що, своєю чергою, виступають найвищими цінностями сучасного суспільства.

Своєю чергою, науковець О. Хотинська-Нор [6] наголошує на тому, що здійснення громадського контролю щодо діяльності органів судової гілки влади виступає важливим зовнішнім механізмом, націленим на урегулювання процесів розвитку судової системи, скеровуючи такі процеси у відповідний напрям, якого очікують насамперед громадяни та суспільство в цілому. Іншими словами, громадський контроль судової

влади являє собою механізм, реалізація якого дозволить не допустити виникнення руйнівних та водночас негативних явищ у судовій системі, а також вчасно на них реагувати, покращуючи при цьому параметри ефективного функціонування органів судової гілки влади.

В. Олійник [5] розглядає особливості громадського контролю судової влади у теоретико-правовому аспекті. Аналізуючи законодавство та інші нормативно-правові документи, науковець зауважує, що у цих документах щодо питань здійснення ефективного громадського контролю за діяльністю органів судової гілки влади наявні певні прогалини. Законодавці, на думку науковця, доволі часто ігнорують важливість інституту громадського контролю, тому, як наслідок, на сьогодні існує доволі багато нормативно-правових документів щодо вирішення цієї проблематики.

Проте, варто відзначити, що не до кінця розкритими залишаються питання правових засад здійснення громадського контролю судової влади у напрямку відновлення довіри суспільства до судів та суддів з точки зору практичного підходу.

З огляду на це, метою цього дослідження виступає розкриття правових засад здійснення громадського контролю судової влади як способу відновлення довіри суспільства до судів і суддів.

У контексті розкриття тематики цього дослідження слід першочергово встановити, що насамперед слід розуміти під поняттям «громадський контроль». Так, згідно інформації, представленої у [4], під громадським контролем доцільно розуміти один із ключових видів соціального контролю, який здійснюють як громадські об'єднання, так і громадяни зокрема. Громадський контроль виступає одним із головних засобів реалізації принципу народовладдя, а також ефективним інструментом залучення громадян і населення в цілому до здійснення управлінської діяльності в державі. Беззаперечно тут слід зауважити, що

головна роль у процесі здійснення громадського контролю належить громадянам.

Своєю чергою, у джерелі [6] зазначено, що громадський контроль судової влади – це певне суспільне явище, через яке виражається вплив громадянського суспільства на особливості функціонування органів судової гілки влади, внаслідок чого встановлюються спеціальні напрямки її подальшої діяльності, напрямки всебічного розвитку та ефективного функціонування у контексті дотримання усіх принципів та вимог, установлених законодавством.

Розглядаючи основні засади здійснення громадського контролю, треба відзначити важливість у цьому контексті статті 34 Конституції України [7], згідно якої кожному надаються гарантії, забезпечені правом на свободу думки та слова, а також на вільне волевиявлення особистих переконань та поглядів. Кожен має право на вільний вибір, зберігання, використання та поширення інформації у письмовій, усній чи у іншій формі.

З огляду на такі приписи, представлені у Основному Законі України, громадяни мають повне право здійснювати контроль діяльності судів в Україні. Громадський контроль, здійснюваний громадянами, виступатиме важливим способом відновлення довіри суспільства до судів та суддів у тому числі, як представників органів судової гілки влади.

Акцентуючи увагу на позиції представників органів судової гілки влади стосовно важливості громадського контролю судової влади, зауважимо позицію П. Каблака [1]. Так, суддя та водночас голова Львівського апеляційного суду П. Каблак зауважує, що механізм співпраці влади та громадськості є дієвим тоді, коли налагоджено стабільні і результативні взаємовідносини із громадськістю, оскільки важливою формою таких взаємовідносин виступає громадський контроль. Завдяки громадському контролю можна сформувати не тільки ефективну, але і

дійсно справедливу судову систему в Україні. Громадський контроль органів судової гілки влади слід розуміти як діяльність громадськості стосовно оцінювання рівня виконання судами своїх повноважень, а також визначення рівня ефективності функціонування органів судової гілки влади.

З огляду на особисті переконання, П. Каблак [1] стверджує, що ефективність контролю за діяльністю органів судової гілки влади, який здійснюється безпосередньо громадянами, залежить від ряду таких вимог, як те, що:

а) контроль має бути доволі об'єктивним і водночас безстороннім, тобто неупередженим (при цьому повинні враховуватись не тільки позитивні, але і негативні ситуації в діяльності органів судової гілки влади і це не має залежати від того, чи до вподоби такі ситуації суб'єкту (чи суб'єктам), що здійснюють такий контроль; висновки за проведенням контролем повинні бути реальними та базуватись на конкретних фактах);

б) контроль повинен бути не тільки прозорим, але і відкритим, оскільки це насамперед точно виражатиме ефективність здійснення судової влади, яка, до прикладу, має здійснюватись на демократичних засадах;

в) контроль повинен бути публічним і відкритим для громадськості і суспільства в цілому (лише на підставі цього можна отримати достовірну інформацію про законність та справедливість діяльності судової влади, при чому результати контролю мають бути надані зацікавленим особам і громадськості зокрема, та поширюватись через засоби масової інформації);

г) контроль має бути цілеспрямованим та обґрунтованим, оскільки дотримання таких вимог дозволить підвищити його результативність;

д) контроль має здійснюватись фахівцями із високим рівнем професіоналізму та науковості, серед яких неодмінно мають бути колишні почесні судді, науковці, правники (залучення таких фахівців до контролю

за діяльністю судової гілки влади дозволить недопустити різного роду зловживань у ході здійснення контролю та провести справедливе професійне оцінювання такої діяльності).

Варто зауважити, що за винятком зазначених вище вимог, дотримання яких є доволі важливим у контексті здійснення громадського контролю, особливу роль виконує громадянська активність і незалежність суб'єктів, які насамперед проводять такий вид контролю, а також справедливість та доведеність висновків такого контролю і готовність до понесення відповідальності за рішення та дії [1].

Акцентуючи увагу на структурних елементах здійснення громадського контролю судової влади, доцільно відзначити такий особливий елемент як засоби масової інформації. Від засобів масової інформації з одного боку залежить рівень ефективності судової влади, а з іншого – вони виступають комунікативним засобом між органами судової гілки влади та громадськістю. Завдяки засобам масової інформації, а особливо такому засобу масової інформації як мережа Інтернет, інформацію можна отримати про діяльність судів, про стан правопорядку та законності в державі, а також про роботу суддів [1].

З точки зору науковця В. Кравчука [3], здійснення громадського контролю судової влади в жодному разі не може охоплювати проведення позапроцесуальної ревізії судових рішень. Перевіряти законність та обґрунтованість судових рішень можна лише строго дотримуючись процесуального порядку, встановленого щодо органів судової гілки влади.

Окрім того, здійснення громадського контролю суддів та органів судової гілки влади має базуватись на оцінюванні таких засадах як: 1) добросовісність суддів; 2) рівень етичної поведінки суддів; 3) рівень достовірності інформації, яку подали судді у своїх деклараціях; 4) рівень відкритості і гласності здійснення правосуддя; 5) рівень незалежності суду та судді у ході розгляду судової справи та ухвалення за нею відповідного

судового рішення; 6) особливості добору кандидатів на посади суддів; 7) рівень відповідності кандидатів, яких добирають на посади, морально-етичним вимогам стосовно них; 8) рівень ефективності діяльності органів, на яких покладено функції забезпечення функціонування органів судової гілки влади.

Не менш важливого значення набувають такі принципи громадського контролю судової влади як [6]: 1) принцип системності та ефективності, у відповідності до яких громадський контроль має бути повним та своєчасним; 2) принцип законності, у відповідності до якого громадський контроль має здійснюватись спеціально установленими методами, які аж ніяк не мають суперечити положенням законодавства, а також не порушувати прав та інтересів громадян, осіб, зокрема суб'єктів, які безпосередньо належать до системи органів судової гілки влади.

Варто зауважити і те, що в Україні на сьогодні існують тільки деякі передумови до здійснення громадського контролю за діяльністю органів судової гілки влади. Реалізація на практиці такого контролю не відбувається у повній мірі, тому тут доцільно відзначити те, що громадський контроль судової влади не відбувається у повному обсязі.

Таким чином, за результатами аналізу джерел [1–7] з'ясовано, що рівень довіри громадян і суспільства в цілому до судової влади і до суду та суддів зокрема можна підвищити за рахунок проведення ефективного громадського контролю. Громадський контроль судової влади слід визначати як механізм, реалізація якого дозволить не допустити виникнення руйнівних та водночас негативних явищ у судовій системі та забезпечити її ефективне функціонування із дотримання принципів законності, справедливості, неупередженості тощо.

Література

1. Каблак П. Сутність та значення громадського контролю судової влади // Национальный юридический журнал: теория и практика. 2014. № 5. С. 62–67. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/5/13.pdf> (дата звертання: 01.05.2021 р.).
2. Кравченко І. М. Поняття та зміст громадського контролю над діяльністю адміністративних судів // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2019. Вип. 2(86). С. 115–125. doi: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.86.115-125>
3. Кравчук В. Громадський контроль у функціонуванні судової влади // Вісник Національної академії прокуратури України. 2016. № 3(45). С. 53–60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2016_3_10 (дата звертання: 01.05.2021 р.).
4. Нестерович В. Ф. Конституційно-правові засади здійснення впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів в Україні // Бюлетень Міністерства юстиції України. 2011. № 3. С. 32–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2011_3_7 (дата звертання: 01.05.2021 р.).
5. Олійник В. М. Громадський контроль за діяльністю органів судової влади: теоретико-правовий аспект // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 3(87). С. 88–94.
6. Хотинська-Нор О. З. Громадський контроль як фактор розвитку судової системи // Часопис цивільного і кримінального судочинства. 2016. № 4(31). С. 108–117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chcks_2016_4_14 (дата звертання: 01.05.2021 р.).

7. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звертання: 01.05.2021 р.).